

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING DAVLAT IQTISODIYOTIDAGI AHAMIYATI

Zilola Rasulova,
Sohiba Xolikulova

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistrarlari

***Annotatsiya:** Maqolada kichik biznes va tadbirkorlik, uning davlat iqtisodiyotida tutgan o`rni ham yurtimizda uning rivoji. Bu boradagi xorij tajribasi, kichik biznes subyektlariga ajratilayot imtiyozlar haqidagi ma`lumotlar batafsil yoritilgan.*

***Kalit so`zlar:** kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, iqtisodiyot, davlat, soliq, daromad, yalpi ichki mahsulot*

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotni rivojlantirish, aholi bandligi va daromadlarini oshirishda muhim omildir. Ushbu soha vakillarini har taraflama qo`llab-quvvatlash maqsadida oxirgi ikki yarim yilda Prezidentning ellikdan ortiq farmon va qarorlari qabul qilindi. Jumladan, tadbirkorlik faoliyatini davlat ro`yxatidan o`tkazish, turli ruxsatnomalar olish va boshqa ko`plab xizmatlar tartib-qoidalari soddalashtirildi. Bu borada qulaylik yaratish uchun Davlat xizmatlari agentligi va uning joylardagi markazlari tashkil etildi. Tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo`yicha vakil (Biznes-ombudsman) lavozimi joriy qilindi. Barcha hududlarda tadbirkorlar murojaatlarini qabul qilib, hal etishga ko`maklashadigan Bosh vazir qabulxonalarini tashkil etildi. Vazirlar Mahkamasi huzurida Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo`llab-quvvatlash davlat jamg`armasi faoliyati yo`lga qo`yilib, unga 200 milliard so`m va 50 million dollar mablag` ajratildi. Tijorat banklari tomonidan tadbirkorlarga ajratilayotgan kreditlar hajmi oshdi. Bunday amaliy choralar o`z natijasini bermoqda. Kichik biznes mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotining qariyb 60 foizini, sanoat mahsulotlari hajmining uchdan birini, qishloq xo`jaligi mahsulotining 98 foizini, investitsiyalarning yarmini ta`minlamoqda. Ko`pgina viloyatlarda eksportning 70-90 foizi aynan kichik biznesga to`g`ri keladi. Joriy yilning 6 oyida tadbirkorlik subyektlari soni 60 mingtaga ortgan [1].

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik aholining salmoqli qismi uchun mehnatdan foydalanish sohasi va daromad manbai hisoblanadi. Ko`pincha bunda faqat aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari ish topishlari mumkin: ayollar, birinchi marta ish qidirayotgan, o`rta ma`lumot va ish tajribasiga ega bo`lmagan yoshlar. Kichik biznes mamlakatimizda iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan

XALQARO ANIQ FANLAR TAHLILI

biriga aylandi. O`zbekiston iqtisodiyotidagi o`zgarishlar, mazkur soha uchun zarur raqobat muhitini yaratib, qo`shimcha ish o`rinlari yaratilishi va aholi daromadlarining oshishiga xizmat qilmoqda. Xalqimiz asrlar davomida kichik biznes bilan shug`ullanib kelganligi sababli O`zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Yurtimizdan kichik biznesni qadimdan taraqqiy etib kelgan deyish mumkin sababi asrlar davomida kulollar, zargarlar, qandolatchilar, to`quvchilar va boshqa hunarmandlar uy-ro`zg`or buyumlari, mehnat qurollari, zargarlik buyumlari, ishlab chiqarish bilan shug`ullanganlar. Kashtado`zlik, kiyim-kechak, poyabzal va boshqa mahsulotlarni yakka tartibda yoki ularning oila a`zolari bilan o`zlarining kichik ustaxonalarida ishlab chiqarganlar. Bu tovarlarning asosiy qismi Buyuk ipak yo`li bo`ylab sotuvga jo`natilgan. Kichik biznesning rivojlanishiga qulay tabiiy-iqlim sharoiti, xalqning mehnatsevarligi, boy xomashyo ham yordam bergan. Hozirgi O`zbekistonda kichik biznesni yakka tartibdagi tadbirkorlar, mikrofirmalar, kichik korxonalar, shuningdek, dehqon va fermer xo`jaliklari tashkil etadi. Eng qulay ishbilarmonlik muhitini ta`minlash maqsadida tadbirkorlik subyektlariga turli imtiyoz va preferensiyalar berilmoqda, har tomonlama qo`llab-quvvatlanmoqda. Xususiylashtirish aralash iqtisodiyotni shakllantirish va bozor munosabatlarini yanada rivojlantirishning asosidir. Mustaqillik yillarida 86,7 mingga yaqin davlat korxonasi va obyektlari xususiylashtirildi. Natijada O`zbekiston uchun jamiyatning yangi ijtimoiy qatlami – qariyb 6,5 million kishilik mulkdorlar sinfi vujudga keldi. Xususiylashtirish bilan bir qatorda kichik biznes ham jadal rivojlandi va bu o`z navbatida O`zbekistonda bozor iqtisodiyoti va raqobat muhitini shakllantirishga asos bo`ldi.

Xorijiy tajriba shuni ko`rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda kichik korxonalar umumiy korxonalarining 80-97 foizini tashkil qiladi, mehnatga layoqatli aholining yarmidan ko`prog`ini ish bilan ta`minlaydi, milliy mahsulotning 70 foizigacha ishlab chiqariladi. Masalan, Singapurda jami band aholining 80 foizga yaqini kichik biznesda band. Bu yalpi ichki mahsulotning 4-5 foizini ta`minlaydi. Xitoyda kichik korxonalar mahsulot va xizmatlarning katta qismini ishlab chiqaradi. Xitoy eksport qilinadigan tovarlarning asosiy qismi kichik biznes ulushiga to`g`ri keladi [2].

Kichik biznes O`zbekistonda iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biriga aylandi. 2015 yil yakuni bo`yicha uning yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarishdagi ulushi 52,5 foizni, 2010 yilda esa 31 foizni tashkil etdi. Ushbu sohada band bo`lganlarning umumiy band aholi tarkibidagi ulushi 2010 yildagi 49,7 foizdan 2015-

XALQARO ANIQ FANLAR TAHLILI

yilda 74,6 foizgacha oshdi. O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, mustaqillik yillarida O'zbekistonda xususiy mulk ustuvorligi – bozor iqtisodiyotining asosini belgilovchi mustahkam qonunchilik bazasi yaratilgan. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish uchun qulay ishbilarmonlik muhiti va ishonchli huquqiy kafolatlar mulkdorlarning o'rta sinfini shakllantirish, mamlakatimiz iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va yangi ish o'rinlari yaratishning eng muhim omili sifatida shakllantirildi. uy xo'jaliklari daromadlarining o'sishi. Kichik biznesning jadal rivojlanishi iqtisodiyotni liberallashtirish va sifat jihatidan yangi ishbilarmonlik muhitini yaratish bilan bog'liq. Bu xo'jalik yuritishda xarajatlar darajasining qisqarishiga va moddiy, mehnat va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligining oshishiga olib keldi va ishlab chiqarishni rivojlantirishga ko'proq mablag' sarflash imkonini berdi. O'zbekiston rahbariyati bozor iqtisodiyoti asoslari yaratilgan dastlabki yillardanoq qonunchilik bazasini rivojlantirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlashni tashkil etishga katta e'tibor qaratdi.

Barqaror soliq tizimini yaratish uchun shoshilinch yechim talab etiladi. Tadbirkor ertaga yangi soliqlar paydo bo'lmasligi to'g'risida aniq qonunchilik kafolatlariga ega bo'lmaguncha, u daromadlarini yashiradi va shu bilan soliq yig'ish darajasini pasaytiradi. Ammo ular faqat qarzni qayta tuzilish va soliq amnistiya bilan bir vaqtda ta'sir qiladi. Katta xarajatlar bilan bog'liq bo'lsa-da, chora zarur. Bundan tashqari, oqilona va adolatli soliq islohoti dastlab g'aznachilikning umumiy daromadlarining ko'payishiga emas, balki kamayishiga olib kelishini tushunishimiz kerak. Bozor holatini har tomonlama tavsiflovchi tizimli, ishonchli va to'liq ma'lumotlarning yo'qligi korxonalar faoliyatini hech narsa qiyinlashtirmaydi. Bugungi kunda tovar ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar reklama materiallaridan olingan parcha-parcha ma'lumotlardan foydalanishga majbur. Shuning uchun ham milliy va hududiy axborot-tijorat tarmoqlari va markazlarini, axborot banklarini tashkil etish, ularni o'quv-uslubiy materiallar bilan ta'minlash zarur [3].

Axborot markazlarida korxonalar va tashkilotlarning tafsilotlari, narxlar dinamikasi, jumladan, ayrim mahsulotlarning jahon narxlari, sug'urta tariflari, valyuta kurslari, ko'rgazmalar, yarmarkalar va auksionlar o'tkazish sanalari haqidagi ma'lumotlar jamlanadi. Bular kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlarning bir qismi bo'lib, ularning rivojlanish darajasini haqiqatan ham oshirishi mumkin. Tadbirkorlar mamlakatimizda iqtisodiy jarayonlarni davlat tomonidan tartibga solishni kuchaytirish g'oyasini ijobiy qabul qilmoqda.

Biz barcha innovatsiyalarni tartibga solishning boshqa to'liqligiga qisqartirilishiga yo'l qo'ya olmaymiz. Keyingi yillarda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, biznes yuritish, iqtisodiyotga mahalliy va xorijiy sarmoyalarni keng jalb etish uchun zarur shart-sharoit va qulay muhit yaratish borasida salmoqli ishlar amalga oshirildi. Iqtisodiyotni demokratlashtirish va liberallashtirish sohasiga, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini yaratishga alohida e'tibor qaratildi. "Tadbirkorlik faoliyati sohasida litsenziyalash tartib-taomillari to'g'risida", "Raqobat to'g'risida"gi, "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi (yangi tahrirda) qonunlar va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq litsenziyalash tartib-taomillarining ro'yxati, turlari tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun zarur bo'lgan talablar izchil qisqartirilgani, so'nggi yillarda birgina litsenziyalash tartib-taomillarining 160 dan ortig'i yoki 44 foizga, 19 yoki 25 foizga bekor qilingani, litsenziyalanishi lozim bo'lgan faoliyat turlari soni qisqartirilgani aytiladi. Tadbirkorlik subyektlari tomonidan davlat organlariga statistik, soliq va moliyaviy hisobotlarni taqdim etish shakllari va davriyligi 1,5-2 baravarga qisqartirildi. Qayd etish joizki, tadbirkorlik sub'ektlarining litsenziyalash tartib-taomillaridan o'tish xarajatlari taxminiy 8 baravarga qisqartirildi, bank hisobvaraqlarini ochish uchun yig'im bekor qilindi va boshqa chora-tadbirlar ko'rildi. [4]

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://uza.uz/oz/posts/kichik-biznes-va-tadbirkorlikni-rivojlantirish-bo-yichayang-23-07-2019>
2. Балашевич М. И. «Малый бизнес: отечественный и зарубежный опыт». Учебное пособие. Минск-2001
3. Примова А. А. «Тексты лекций по курсу «Малый бизнес и предпринимательство» Бухара -2013г.
4. О. Т. Sattorqulov, В. В. Toshboev. O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati. // Yosh olim. - 2015. - No 6 (86). - S. 455-458.
5. Akhmedova, N. (2022). DEFINITION OF THE CONCEPT OF" ALGORITHMIC COMPETENCE". Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(12), 140-143.